

Blikk for Barn

Os, Ellen: Førstelektor, Institutt for barnehagelærerutdanning, OsloMet – storbyuniversitetet, Norge.
E-mail: ellen.os@oslomet.no

Winger, Nina: Førsteamanuensis, Institutt for barnehagelærerutdanning, OsloMet – storbyuniversitetet, Norge.
E-mail: winger@oslomet.no

FOREWORD, VOL. 18(SPECIAL ISSUE), p. 1-5, PUBLISHED 4TH OF JUNE 2019

Om *Blikk for Barn*

I dette temanummeret av Nordisk barnehageforskning, vil vi presentere et utvalg av de siste artiklene fra forskningsprosjektet *Blikk for Barn*. *Blikk for Barn* var et omfattende forskningsprosjekt som satte søkelyset på kvalitet i barnehager for barn under tre år i Norge. Prosjektet var finansiert av Norges Forskningsråd og ble gjennomført i perioden 2012-2018. Dette var et tverrinstitusjonelt og tverrfaglig prosjekt, drevet av Institutt for barnehagelærerutdanning ved OsloMet – Storbyuniversitetet. En bredt sammensatt forskergruppe med forskere fra ulike faggrupper fra OsloMet, samt stipendiater, samarbeidet tett med forskere fra Universitet i Tromsø - Norges arktiske universitet, Universitetet i Stavanger og en forsker fra NTNU, Norsk Senter for barneforskning. Vi samarbeidet også med prosjektet GOBAN (*Gode barnehager for barn i Norge*), om deler av forskningsmaterialet. I tillegg til den faste forskergruppen valgte kollegaer, stipendiater og masterstudenter å knytte egne prosjekter til *Blikk for Barn*. Prosjektleder var professor Leif Hernes, med førstelektor Ellen Os som co-prosjektleder.

Bakgrunnen for *Blikk for Barn* var at vi ønsket å rette søkelyset mot de raske og omfattende endringene vi har sett i norske barnehager de siste årene. Barnehagen har fått en styrket samfunnsposisjon som velferdsarena for barn og deres familier, og som første ledd i utdanningsløpet. Alle barn i Norge har i dag rett til barnehageplass/barnehageplass fra det året de fyller ett år. Som en konsekvens av de politiske investeringene i barnehagesektoren, er det i dag tilnærmet full

barnehagedekning. Nærmere 92 prosent av alle 1-5 åringer og 84 prosent av 1-2 åringer går i barnehage (SSB, 2019). Det betyr at mer enn hvert tredje barnehagebarn, er under tre år. Samtidig som demografien i norske barnehager er endret, har sektoren også gjennomgått andre strukturelle endringer. Barnehager er i dag jevnt over større enn de var tidligere, og det er flere store og fleksible barnegrupper. Disse endringene har i begrenset grad vært fulgt opp av forskning. Selv om norske barnehager har vært vel ansett i en internasjonal sammenheng, var det, slik vi vurderte situasjonen, nødvendig med mer forskningsbasert kunnskap om hvilket tilbud småbarn fikk i norske barnehager. Utviklingen innen sektoren stiller store krav til kvaliteten i barnehagen. *Alle* barn skal sikres muligheter for deltakelse, tilhørighet og meningsbærende barnehagedager. Barnehagen er en kollektiv arena som skal gi rom for fellesskap, demokrati og respektfulle møter mellom store og små mennesker med ulike forutsetninger og referanserammer. Dette medfører store forpliktelser og utfordringer for feltet, profesjonen og utdanningssektoren. Målsetningen med prosjektet *Blikk for Barn* har vært å studere ulike sider ved kvalitet i hverdagslivet i barnehagen for barn under tre år i ulike gruppetyper.

Vi forstår kvalitet som et verdiforankret, multifasettert, kontekstrelatert og potensielt motsetningsfylt begrep, som vanskelig lar seg definere entydig - ikke minst når det gjelder spørsmål som angår de yngstes hverdagsliv i barnehagen. I *Blikk for Barn* ønsket vi å se nærmere på mulige sammenhenger mellom de strukturelle, organisatoriske rammene for barnehagen og de prosessuelle; relasjonelle og innholdsmessige sider ved virksomheten. Vi har hatt et eksplisitt blikk på barnehagen som arena for barn og barnas handlingsrom og muligheter for vitalitet og utfoldelse. I tillegg har vi sett nærmere på muligheter for lek, læring, omsorg og estetiske prosesser.

Hverdagslivsstudier er krevende. Vi var innforstått med at våre forskerposisjoner, forestillinger om et godt liv og teoretiske referanserammer ville prege prosessen, samt at forskning tett på andre menneskers dagligliv ville være både etisk og metodologisk utfordrende og forpliktende. Vi valgte å nærme oss problemfeltet fra ulike faglige og teoretiske ståsteder og med multimetodiske tilnæringsmåter. Vi har i prosjektperioden gjennomført flere etnografisk inspirerte, kvalitative dypdykk for å søke å beskrive sider ved barnas hverdagsliv og identifisere trekk ved innholdet i det pedagogiske tilbudet. I tillegg har vi ved hjelp av internasjonale kvalitetsvurderingsverktøy¹, gjennomført kvantitative studier av samspillskvalitet og en rekke aspekter ved kvalitet relatert til fysisk miljø, gjennomføring av dagliglivets rutiner og muligheter for aktiviteter ute og inne. Vi har også gjennomført spørreundersøkelser med pedagogiske ledere og foreldre.

Vi er klar over at den kunnskap vi har framskaffet gjennom vår forskning, ikke tegner et entydig bilde av hverdagene i barnehagene, og erkjenner at det vi har maktet å identifisere, beskrive og analysere bare representerer brokker av en kompleks barnehagevirksomhet, sett fra vår utenforhorisont som besøkende forskere. Vi mener imidlertid at våre resultater, ikke minst på grunn av prosjektets multimetodiske tilnærming, samlet sett kan gi oss indikasjoner på hvordan dagliglivet i barnehagen kan arte seg for barn og ansatte i dagens Norge. Når resultatene sees i lys av annen relevant internasjonal og nasjonal kvalitetsforskning, mener vi mener vi *Blikk for Barns* resultater kan bidra til å kaste lys over sentrale sider ved kvalitet i barnehager for de yngste barna.

Resultater i kortform²

Resultatene fra *Blikk for Barn* tyder på at norsk barnehagesektor står overfor noen utfordringer. Vårt materiale avspeiler at det aspektet ved kvalitet som synes å ha størst betydning for barnas trivsel og utbytte av barnehageoppholdet, nemlig kvaliteten på samspillet mellom voksne og barn, har

¹ Vi har brukt Infant/Toddler Environment Rating Scales Revised Edition (ITERS-R, Harms, Cryer, & Clifford, 2006) og Caregiver Interaction Profile Scales (CIP, Helmerhorst et al., 2014).

² I tillegg til de artiklene som presenterer i dette tidsskriftnummeret, er flere publikasjoner fra prosjektet presentert og oppsummert i Os & Hernes (under publisering).

forbedringspotensial. I en undersøkelse der 168 ansatte deltok, viste resultatene at de ansatte gjennomgående var vennlige mot barna, viste respekt for deres autonomi og ga hverdagen en tydelig struktur. Likevel, viser materialet at den emosjonelle ivaretagelsen kunne vært bedre. Personalets verbale interaksjon med barna som kan styrke deres muligheter til å utvikle og bruke verbalt språk, kunne også vært mer vektlagt. Aspekter ved samspillet der voksne inspirer til, og bidrar til barnas læring, utforskning og samspill med andre barn, syntes være mangelfull. Kvalitet i 206 grupper med ulike organiseringsformer og ulike gruppestørrelser, viste at kvaliteten i småbarnstilbudet var på et moderat nivå, målt med våre metoder. Særlige utfordringer kan knyttes til gjennomføring av hygieneprosedyrer som kan bidra til å minske smitte i småbarnsgrupper, sikkerhet i form av tilsyn med barna, samt et rikt leke- og aktivitetstilbud, med tilstrekkelig og tilgjengelig lekemateriell for barna. Våre resultater viser også at barnehagehverdagene, særlig i de store fleksible barnehagene i stor grad er preget av stram logistikk, som til tider kan synes å gå ut over personalets muligheter for vedvarende samspill med barna. Selv om vi så mange barn som så ut til å trives og ha det bra, var det også eksempler på barn som periodevis vandret alene. Vandringene kunne vært uttrykk for eksplorerende utforskning og lek, men vi så også små barn som i liten grad ble involvert i det fellesskapet en barnehage representerer.

Vårt materiale viser sammenhenger mellom strukturell kvalitet og prosesskvalitet og slik vi ser det, kan strukturelle forbedringer bidra til å gi barnehagepersonalet bedre forutsetninger for å styrke kvaliteten i barnehagetilbudet til småbarn. Barnehagepersonalet uttrykker også selv at strukturelle faktorer i mange sammenhenger gjør det vanskelig å få nok tid til direkte samvær med barna. Dersom vi sammenligner oss med andre land, er resultatene fra *Blikk for Barn*, ikke så ulike. Det betyr at norsk barnehagepolitikk- og pedagogikk, har betydelige utfordringer som det må arbeides med før vi kan si at vi har oppnådd en kvalitet som er bra nok.

Takk til professor emeritus Jan-Erik Johansson

En viktig inspirasjonskilde og pådriver for vår vei inn i kvalitetsforskningen, er professor emeritus ved barnehagelærerutdanningen ved OsloMet, Jan-Erik Johansson. Han har hatt en stor betydning for utvikling av forskningsvirksomheten ved barnehagelærerutdanningen generelt, og for initiering av prosjekt *Blikk for Barn*. Med sin dedikasjon til, og solide kunnskap om barnehagen som samfunnsinstitusjon i nåtidig og historisk perspektiv, har Jan Erik med skarpt og klokt blikk, sett hvilke forpliktelser vi som barnehageforskere har for å studere og kommentere utfordringer i sektoren. Han har vært, og er, opptatt av barnehagelærerprofesjonens kunnskapsbase og samfunnsposisjon, og har vært en tydelig stemme for at det skal utvikles forskningsbasert kunnskap om barnehagen. Med sitt sterke engasjement, sin brede kompetanse og utholdenhet, har Jan-Erik vært initiativtaker og pådriver til at det ved barnehagelærerutdanningen de siste årene har blitt gjennomført flere store forskningsprosjekter, med både med tverrinstitusjonell, nasjonal og internasjonal profil. Jan-Erik har også understreket betydningen av praksisnær barnehageforskning og nødvendigheten av at forskerne særlig setter søkelys på hvordan barna faktisk har det.

Jan-Erik har vært en sentral initiativtaker til flere prosjekter som har rettet fokus mot barnehagekvalitet. *Barns omsorgskarrierer. Barnehagen som ledd i en omsorgskjede for barn opp til 3-årsalder* (2006-2011), var et samarbeidsprosjekt mellom forskere ved barnehagelærerutdanningen og forskere ved NOVA³ (Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring). Prosjektet satte søkelyset på barnehagens hverdagsliv i et utvalg tradisjonelle barnehager, samt foreldrenes begrunnelser for å velge barnehage for sine barn. I prosjektet *Barnehagen som arena for pedagogisk forskning* (2007-2012)⁴

³ Prosjektet ble gjennomført som del av Norges forskningsråds program for velferdsforskning.

⁴ Prosjektet var en del av Norges forskningsråds program: Institusjonsforankrede strategiske prosjekter i pedagogikk (PEDISP).

ble det blant annet utarbeidet en kunnskapsstatus om forskning om de yngste barnas situasjon (Bjørnestad et al., 2012). Parallelt med disse prosjektene var Jan-Erik også sentral i utvikling av et samarbeidsprosjekt mellom forskere fra Sverige, Danmark, Island og Norge om kvalitet i barnehagen gjennom Nord-Plus-prosjektet: *Små barn i store barnegrupper (Young children in groups with a large numbers of children)*. Dette prosjektet viste at barnehageansatte i Norden så at store barnehager skapte utfordringer og til dels bekymringer for personalet (Alvestad et al., 2014). Vi har vært så heldige å delta i alle disse prosjektene initiert av Jan-Erik, og har dermed samarbeidet tett med han i flere år. Når NFR utlyste forskningsmidler om kvalitet i Praksisrettet utdanningsforskning (PRAKUT; senere FiNNUT) i 2011, var Jan-Erik igjen initiativtaker og pådriver for at vi skulle søke forskningsmidler, og han var også en viktig støttespiller i søknadsprosessen til prosjektet *Searching for Quality*; som altså på norsk ble oversatt til *Blikk for Barn*. I tillegg har Jan-Erik også vært drivkraft for utvikling av det longitudinelle prosjektet GoBaN.

Vi vil takke Jan-Erik for hans initiativrikdom, arbeidsomhet og vilje til å kjempe for forskningsbasert kunnskap om de yngste barna. Vi vil dedisere dette temanummeret fra *Blikk for Barn* til Jan-Erik.

Innhold i dette temanummeret

I dette temanummeret, som er en av flere publikasjonskanaler for *Blikk for Barn*, vil vi presentere eksempler fra forskningen som er gjennomført i *Blikk for Barn*. Temanummeret inneholder følgende artikler:

- **Ingrid Pramling Samuelsson:** *Jan-Erik Johansson - en forskare som vill göra skillnad*. Vi har invitert Jan-Eriks tidligere kollega og gode samarbeidspartner gjennom mange år, professor Ingrid Pramling Samuelsson fra Göteborgs Universitet, til å gi en ytterligere presentasjon av Jan-Eriks betydning for barnehagefeltet og barnehageforskningen.
- **Anne Myrstad og Toril Sverdrup:** *De yngste barna som vegfarere i barnehagen*. I denne artikkelen ser forskerne på de yngste barnas vandringer i barnehagen, og drøfter hvordan barnekropper i bevegelse i barnehagens sosiale og fysiske omgivelser, kan sees i sammenheng med barnas lærings- og erkjennelsesprosesser. I dette kvalitative delprosjektet har forskerne gjennomført et mikro-feltarbeid i en avdelingsbarnehage og to basebarnehager, og vært medvandrere i barnas hverdagsliv. Med Tim Ingolds begrep vegfaring (wayfaring), som sentralt analytisk begrep, har forskerne søkt å få økt innsikt i hvordan bevegelse kan forstås som læring og dette mener forfatterne kan bidra til å tydeliggjøre en forståelse av et helhetlig læringssyn.
- **Karen Marie Eid Kaarby og Cato Tandberg:** *Ute er de, men hva gjør barn under tre år ute i barnehagen?* Alle barn i norske barnehager, også de aller yngste, tilbringer en betydelig del av barnehagedagen utendørs, men det kan stilles spørsmål om hva som egentlig foregår i utetiden. Forfatterne av denne artikkelen som har sine faglige forankringer i fysisk fostring og i naturfag, har analysert nærmere ni timers video-opptak av utelek fra 31 barnehager. I artikkelen drøftes hvordan de ansatte i begrenset grad ser, skaper og videreutvikler meningsfulle læringssituasjoner i utetiden i et fagdidaktisk perspektiv. Dette er et viktig bidrag til kunnskaper om småbarns utviklingsmuligheter i barnehager.
- **Ellen Os:** *Engaging toddlers in interactions during meals: Group-related joint attention*. Individorienterte tilnærminger innenfor småbarnspedagogikken, har ikke i tilstrekkelig grad tatt konsekvensene av at barnehager innebærer et gruppeliv også for de yngste barna.

Resultatene fra kvalitative analyser av ansattes samspill med barna under måltider i 12 småbarnsgrupper, viste betydelige forskjeller i ansattes og i barns engasjement og deltakelse i samspillene. Når de ansatte var aktive og tok ledende posisjoner i samspillene, var også mange av barna engasjerte og deltok i vitale samspill med variert innhold. Når de ansatte var tilbaketrukket, var måltidene en stillferdig affære. I artikkelen drøftes ansattes samspill med utgangspunkt i individ- og gruppeorienterte tilnærminger.

- **Brit Eide, Nina Winger og Kristin Danielsen Wolf:** *Alt henger sammen. Om utfordrende hverdagslogistikk og små barns hverdagsliv i barnehagen.* I denne artikkelen settes søkelyset på eventuelle sammenhenger mellom barnehagens organisering og små barns muligheter for handlingsrom og livskvalitet. Utgangspunktet for analysen er en kvalitativ mikro-etnografisk studie i 6 barnehager med ulike organiseringsmåter. Resultatene viser at hverdagene, særlig i de store fleksible barnehagene, er preget av til dels utfordrende hverdagslogistikk som fordrer tilpassingsevne og fleksibilitet. I denne artikkelen drøftes i hvilken grad de yngste barna gis rom for livskvalitet, tilhørighet og deltakelse i en presset barnehagehverdag.

Referanser

- Alvestad, T., Bergem, H., Eide, B., Johansson, J.-E., Os, E., Pálmadóttir, H., Pramling Samuelsson, I., & Winger, N. (2014). Challenges and dilemmas expressed by teachers working in toddler groups in the Nordic countries. *Early Child Development and Care, 184*(5), 671–688.
Doi:10.1080/03004430.2013.807607
- Bjørnstad, E., Pramling Samuelsson, I., Bae, B., Gulbrandsen, L., Johansson, J.-E., Løberg, H., & Os, E. (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år? En forskningsoversikt. [What does life in day care mean for children under the age of three years? A research review]*. (Vol. 2012 nr. 9). Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2006). *Infant/Toddler Environment Rating Scales Revised Edition*. New York: Teachers College Press.
- Helmerhorst, K. O. W., Riksen-Walraven, J. M., De Kruif, R. E. L., Vermeer, H. J., Fukkink, R. G., & Tavecchio, L. W. C. (2014). Measuring interactive skills of caregivers in child care centers: The Caregiver Interaction Profile Scales. *Early Education & Development, 25*(5), 770–790.
Doi:10.1080/10409289.2014.840482
- Os, E., & Hernes, L. (under publisering). Searching for Qualities for children under the age of three in Norwegian ECEC. In S. Sheridan, P. Williams, H. Harju-Luukkainen, & S. Garvis (Eds.). *Nordic Families, Children and Early Childhood Education*. London: Palgrave MacMillan.
Doi: 10.1007/978-3-030-16866-7
- SSB. (2019). *Barnehager, 2018, endelige tall*. Retrieved from <https://www.ssb.no/barnehager/>

OsloMet – storbyuniversitetet,
4. juni 2019

Ellen Os

Nina Winger

Gjesteredaktører for temanummeret *Blikk for barn*